

Dubrovački konzularni predstavnici u Sjevernoj Africi

Ilija Mitić

Uzdizanje dubrovačke pomorske trgovine sredinom XVIII stoljeća uvjetovalo je osnivanje mnogobrojnih dubrovačkih konzulata u raznim mediteranskim lukama. U to vrijeme nalazimo konzularne predstavnike Republike u zemljama Sjeverne Afrike i to u lukama Alexandria, Tripolis, Tunis, Alžir i Tanger.

Nemoć turske centralne vlasti da drži u strahu podanike udaljene od centra stvarala je mogućnost da lokalni vladari provode samovolju. U sjeverno afričkim pokrajinama domaći vladari su se borili za prevlast, dok su lokalni činovnici gledali da iskoriste svaku priliku da se obogate. Zbog toga je prirodno da su za njih konzulati raznih država predstavljali izvor prihoda. Svaki je konzul morao prilikom dolaska na dužnost, pored velikog dara domaćem vladaru dati poklon i mjesnim činovnicima, a isto tako i svakom novom vladaru koji bi došao na vlast. Zbog navedenih političkih prilika često su bez opravdanih razloga naoružani brodovi sa obala Sjeverne Afrike napadali i plijenili strane trgovačke brodove, pa među njima i dubrovačke. Republika je znala vješto iskoristiti povoljnu okolnost što su dubrovački brodovi uživali zaštitu sultana iz Carigrada, ali to ipak nije bilo dovoljno. Da bi zaštitila svoje brodove i ulila povjerenje trgovaca u sigurnost plovidbe pod dubrovačkom zastavom, a pošto su luke Alexandria, Tripolis, Tunis, Alžir i Tanger bile ujedno privlačni centri za sklapanje ugovora o brodskom prevozu razne robe, Republika je morala imati u tim lukama osobe koje će obavljati konzularne poslove.

Dubrovačka se Republika služila generalnim konzulima, konzulima i vice-konzulima kao svojim predstavnicima u raznim lukama Sredozemnog mora, po ugledu na ostale evropske države. Međutim u sjeverno afričkim lukama, izuzev Alexandrije, Senat odstupa od ove uobičajene prakse dubrovačke konzularne službe. U Tripolisu, Tunisu i Alžiru dubrovačka je vlada imala svoje konzularne kancelarije i pečat konzulata, ali je umjesto konzula poslove vodio upravitelj konzulata, tako zvani »amministratore del consolato«. Upravitelji konzulata vodili su dubrovačke konzularne poslove u spomenutim lukama da bi se izbjeglo darivanje i ucjenjivanje od strane lokalnih vladara, jer bi imenovanjem konzula dubrovačka vlada bila dužna da bogato daruje tamošnjeg vladara i njegove činovnike. U Tunisu i Tripolisu pretežno su holandski konzuli bili upravitelji dubrovačkog konzulata, dok su u Alžiru tu dužnost obavljali bogati strani trgovci.

Holandski konzul u Tripolisu Filip Gebrans sam se ponudio Senatu (1744. g.) da će kao prvi upravitelj dubrovačkog konzulata štititi dubrovačke interese i vršiti konzularne poslove za Republiku, bez naziva konzula da bi se izbjegli troškovi. Poslije smrti F. Gebransa (1746. g.) preuzeo je novi holandski konzul Pelegrin Vidari u Tripolisu i dužnost upravitelja dubrovačkog konzulata. Time je bila uvedena praksa da svaki kasniji holandski konzul u Tripolisu a zatim i u Tunisu (od 1748. g.), na molbu Senata preuzme ulogu zaštitnika dubrovačke pomorske trgovine u svojstvu upravitelja dubrovačkog konzulata. U Alžiru međutim tamošnji holandski konzul Paolo Paravicini nije htio da se prihvati (1755. g.) vršenja poslova za Republiku pa zbog toga u toj luci ne nalazimo holandske konzule kao upravitelje dubrovačkog konzulata, premda je Senatu više odgovaralo da njegove interese zastupa holandski konzul, kao predstavnik jedne moćne države, nego strani trgovac koji je bio zavisn od volji i hiru domaćeg vladara. Kao prvi upravitelj dubrovačkog konzulata u Alžiru spominje se, početkom 1762. godine, Rafael J. Bussara bogati jevrejski trgovac iz Alžira. Godine 1769. njega je naslijedio na toj dužnosti njegov sin Abram Bussara, dok je od 1800. godine

poslove dubrovačke konzularne kancelarije u Alžiru vodio jevrejski trgovac Neftali Busnak.

Upravitelji dubrovačkog konzulata vršili su sve poslove kao i ostali dubrovački konzuli, štitili dubrovačke brodove potvrđivali pečatom konzulata ugovore o prevozu robe, obavještavali Senat o kretanju dubrovačkih brodova kao i o političkim prilikama u zemlji, samo što službeno nisu nosili naziv konzula. Prilikom imenovanja ovi upravitelji konzulata nisu primali od Senata tako zvano »patentno pismo«, niti službeno priznanje »exequatur«, kao ostali dubrovački konzuli ali su imali pravo na ubiranje konzularne pristojbe od dubrovačkih brodova. Umjesto »patentnog pisma« Senat im je slao pismo o imenovanju na osnovu kojeg su bili priznati kao upravitelji konzulata od dubrovačkih kapetana.

Vlada Republike donijela je 1782. godine propis o pravima upravitelja dubrovačkih konzulata. Ovim je propisom bilo regulirano naplaćivanje konzularne takse i određeno da kapetani dubrovačkih brodova koji utovaraju ili istovaraju robu u Tripolisu, Tunisu ili Alžiru moraju lično platiti taksu upravitelju dubrovačkog konzulata, ukoliko se nalazi s brodom u luci ili u neposrednoj blizini iste. Ako se brod ne nalazi u blizini spomenutih luka moraju obavijestiti upravitelja dubrovačkog konzulata, na čijem se konzularnom području nalazi brod, o utovaru ili istovaru broda te naknadno platiti konzularnu taksu. Upravitelj konzulata je bio dužan izdati priznanicu kapetanu broda na iznos koji je naplatio u korist konzularne takse. Sa sadržajem ovog propisa bili su upoznati svi dubrovački kapetani posebnim cirkularnim pismom.

Budući da konzularna pristojba, zbog velikih rashoda, nije mogla pokriti troškove održavanja ovih upravitelja konzulata to je Senat podmirivao njihove troškove, a upraviteljima slao povremene nagrade preko dubrovačkih konzula iz Đenove i Livorna. Pošto Republika nije imala u Tripolisu, Tunisu i Alžiru službeno priznate konzule, već samo upravitelje konzulata, to je Senat veoma često slao u te zemlje svoje predstavnike — punomoćnike, većinom dubrovačke kapetane (Đorda Kazilaria, Marina Dimitra, Petra Kristića, Antuna Krilanovića, Vlaha Paskvalia i druge), u svrhu darivanja tamošnjih vladara i sređivanja »spornih pitanja, naročito zbog zaplijene dubrovačkih brodova od strane gusara sa obala Sjeverne Afrike. U tom poslu su ih pomagali upravitelji dubrovačkih konzulata, koji su i sami bili ponekad ovlašteni od Senata da u ime vlade Republike daruju tamošnjeg vladara i njegove činovnike.

Za razliku od dubrovačkih konzula, koji su imali pravo da na svom konzularnom području imenuju vice-konzule, ne nalazimo da su upravitelji dubrovačkih konzulata imenovali svoje vice-upravitelje. Njih nalazimo jedino u slučaju kad je poslove holandskog konzulata u Tripolisu ili Tunisu vodio holandski vice-konzul koji je tada nosio naziv vice-upravitelja dubrovačkog konzulata (»vice amministratore del consolato«). Budući da je Republika imala u Tripolisu, Tunisu i Alžiru samo po jednog upravitelja konzulata, to se njegovo konzularno područje poklapalo sa granicama dotične zemlje.

Osim spomenutih upravitelja dubrovačkih konzulata nalazimo na području Sjeverne Afrike još dubrovačkog povjerenika u Maroku, u luci Tanger, kao i dubrovačkog konzula u Alexandriji. Republika nije imala u Maroku svog upravitelja konzulata, kao u lukama Tripolis, Tunis i Alžir, već je interese dubrovačkih brodova štitio od 1777. godine Girolamo Chioppe, generalni konzul Venecije u Maroku sa sjedištem u Tangeru, koji je bio prvi povjerenik-otpravnik poslova (»appoggiato-incaricato«) Republike u toj zemlji. G. Chioppe je bio trgovac i veoma uticajna ličnost u Maroku jer je bio u veoma dobrim odnosima sa tamošnjim vladarem.

Imao je tri brata u Mogadoru, koji su bili također trgovci, dok je jedan od njih bio i konzul Đenove u istom mjestu. Radi pokrića tekućih troškova Senat je G. Chioppu odobrio (1791. g.) da ubire konzularnu taksu od svih dubrovačkih brodova koji dolaze u luku Tanger. Zbog osobitih zasluga za Republiku Senat ga je obavjestio pismom od 18. II 1796. godine da mu odobrava ubiranje konzularne takse od svih dubrovačkih brodova na području cijelog Maroka, pod uvjetom da štiti i pomaže dubrovačku pomorsku trgovinu u svim poslovima koje obavljaju u marokanskim lukama. Poslije smrti G. Chioppa (1802. g.) dubrovačke je interese u Maroku zastupao Gonzales Salmon koji je bio generalni konzul Španije u toj zemlji.

U istočnom dijelu Sredozemnog mora, na području Turske, osjećala se jaka centralna vlast Carigrada koja je držala u strahu podanike i onemogućavala do lokalni vladari provode svoju samovolju, pa je zbog toga Dubrovačka Republika postavljala u tim zemljama kao svoje predstavnike redovne konzule. Senat je od sredine XVIII stoljeća imao svog stalnog konzula u luci Alexandriji. To je većinom bio Dubrovčanin koji je postavljen za konzula na osnovu berata iz Carigrada i to za određeno vrijeme (3-5 godina) i s određenom plaćom. Ova bi se osoba po završenoj konzularnoj službi ponovno vratila u Dubrovnik i bavila prijašnjim poslovima, kao kapetan dubrovačkog broda ili kao trgovac u domaćoj ili stranoj luci. Berate za dubrovačke konzule u Alexandriji pribavljali su kod Porte, na traženje Senata, poimenično za svakoga novog konzula »poklisari harača« ili generalni konzul Republike u Carigradu. Berat je vrijedio samo za određenog konzula i za vrijeme trajanja njegove službe, jer je izdavanje berata bilo vezano uz prilične troškove (darove i sl.). Konzul u Alexandriji, kao i svi ostali dubrovački konzuli u istočnom dijelu Sredozemnog mora, imao je pravo da na svom konzularnom području imenuje svog vice-konzula. Za rad vice-konzula morao je dubrovački generalni konzul u Carigradu pribaviti poseban ferman kod Porte. Dubrovački konzul u Alexandriji imao je vice-konzula u luci Damietta (Dimyat) koja se nalazi na istočnoj obali Nilova rukava, udaljena oko 15 km. od njegova ušća u Sredozemno more, jer su tamo često dolazili dubrovački brodovi.

Odredbom dubrovačke vlade (1751. g.) bili su određeni dubrovačkom konzulu u Alexandriji troškovi za stan, hranu, odijelo, poslugu, tumače i druge potrebe, koje su teretile

državnu blagajnu. Osim toga konzul je imao pravo da u ime svoje plaće zadrži izvjestan postotak (20-30 %) naplaćene konzularne takse od dubrovačkih brodova, dok je ostatak morao da šalje u Dubrovnik. Prihod konzulata se sastojao od ubiranja konzularne takse koja se naplaćivala kod ukrcaja ili iskrcaja robe. Konzul je morao voditi posebnu knjigu o naplati konzularne takse i koncem svakog, odnosno svakog šestog mjeseca, slati Senatu obračun.

Iz sjeverno afričkih luka dubrovački su brodovi prevozili u razne mediteranske luke uglavnom žito, orzo, leću, rižu, pamuk, ulje, vunu i kožu, dok su dovozili drvenu građu, svilu i razne evropske proizvode. Pored svog glavnog zadatka koji se sastojao u zaštiti dubrovačke pomorske trgovine, dubrovački konzularni predstavnici u Sjevernoj Africi spasili su mnoge Dubrovčane, koji su kao pomorci ploveći na stranim brodovima pali u zarobljeništvo gusarskih brodova sa sjeverno afričkih obala.

Konzularni predstavnici Dubrovačke Republike u Sjevernoj Africi omogućili su dubrovačkoj pomorici da vrši ulogu pomorskog prevoznika u sjeverno afričkim lukama, čime je omogućeno proširenje dubrovačke pomorske trgovine, a time i prosperitet Republike.

Izvori i literatura :

1. Lettere e commissioni di Ponente, od 1700. do 1808. g. (Državni arhiv u Dubrovniku, kao i ostali arhivski izvori za ovu radnju).
2. Acta Santa Maria Maggiore, XVIII stoljeće.
3. Acta Consilii Rogatorum, sv. 137 do 210.
4. J. Radonić, Dubrovačka akta i povelja, knj. V, Srpska akademija nauka, Beograd 1951. g.
5. M. Popović-Radenković, Dubrovački konzulat u Alexandriji od šezdesetih do osamdesetih godina XVIII veka, Istorijski glasnik, br. 4., Beograd 1954.
6. V. Vinaver, Dubrovnik i Turska u XVIII veku, Srpska akademija nauka, Beograd 1960. g.
7. B. Lukić, Diplomatski odnosi i sukob između Dubrovačke Republike i Maroka u XVIII stoljeću, Anali Histo-rijskog instituta JAZU, str. 545, Dubrovnik 1954. g.
8. Z. Šundrica, Iz dubrovačko-marokanskih diplomatskih odnosa 1779. do 1780. godine, Naše more, Dubrovnik 1954. g., br. 4 i br. 5-6, 1957. g., br. 1, 2, 3, 4.